

I U D A I C A

HERMANN COHEN – strălucit iudaist german

H. Graetz, erudiții Zacharias Fränkel, Jakob Bernays ș.a.). Obține doctoratul în filosofie la Halle, iar din 1876, predă filosofia la Marburg, fiind primul evreu acceptat în această calitate. Preocupările sale - concretizate în studii publicate: *Kant, Logica, Estetica*. În 1912, este chemat la Berlin, fiind recunoscut drept cel mai prestigios filosof german în viață. În 1880, îl combătuse pe Heinrich von Treitschke, care declara că „evreii sunt nenorocirea noastră”, iar peste câțiva ani, fusese invitat de Tribunalul din Marburg, spre a explica pasaje din Talmud, aflate în discuție pentru un proces de calomnie, obișnuit la vremea aceea.

Hermann Cohen avea în față doi maeștri: Maimonide și Kant. Iar societatea germană îi propunea două soluții: fie renunțarea la patriotismul german (după atâtea atacuri antisemite, pornind de la Luther, apoi Fichte, apoi Treitschke), fie asimilarea propusă de istoricul liberal Th. Mommsen. Cohen se apropie de un asimilism „moderat”, ceea ce i-a atras criticile lui Dubnov, Buber și, ulterior, Scholem. În alt timp, în altă țară, Emmanuel Lévinas se va regăsi în fața aceleiași dileme. Dar nici unul nu a renunțat la iudaism. Ei au fost și mari filosofi și autentici evrei, în ciuda oricăror prejudecăți ale contemporanilor.

B. MEHR

În 1975, apărea, la Tel Aviv, în limba română - sub egida Comitetului Cultural al Evreilor Români și a Agenției Evreiești -, un eseu semnat de Ș.Z. Șaragai, „Iudaismul istoric” (prefața fiind semnată de Șlomo Lais). În aceleași condiții, apăruseră „Istoria Israelului”, de Moșe Maur, „Lexicon”, de Șlomo Lais și Moșe Maur, „Țara Veche - Țara Nouă”, de Th. Herzl ș.a. Eseul, în original, este scris în ebraică. Autorul s-a născut în 1899, în Polonia. În 1917, conducea mișcarea de tineret „Mizrahi” din Polonia. În 1920, a redactat publicația „Hatehia”, iar în 1924 s-a stabilit în Palestina, fiind ales în conducerea Partidului muncitoresc religios „Hapoel Hamizrahi”. În 1929, este membru al Consiliului Național Evreiesc „Vaad Leumi”, organul reprezentativ al evreilor din Palestina. În 1946, se află în conducerea Agenției Evreiești, iar în anii 1950-1952, a fost primar al Ierusalimului. A

Iudaismul istoric

colaborat la publicația „Sinai”, a publicat o serie de lucrări, iar România a vizitat-o în câteva rânduri (1932, 1933, 1968).

Conceptul de „iudaism istoric” expus de Șaragai pornește de la specificul existenței evreilor în Ereț Israel și în Diaspora, bazat pe: credință (religia mozaică); viziune (încredere în viitor); fel de viață; devotament pentru adevăr; chemarea adresată tuturor națiunilor pentru adevăr și pace. Șaragai își argumentează demersul prin existența primilor patriarhi Avraham, Ithak, Iacob, care L-au recunoscut pe Dumnezeu. El citează din *Iehosua* (24, 2) și din *Midraș* (Eliahu Raba, 86). Tradiția patriarhală a devenit tradiția poporului, prin Moșe (Moșe). Ajunși în Țara Sfântă, evreii sunt numiți „popor ales” (noțiune, desigur, relativă, azi - n.n.). Cultul păgân este învins în favoarea monoteismului (deși istoria a mai cunoscut „abateri”). Eternitatea este speranța vieții, insuflată de Creator. Pentru evreii din Diaspora, principala chemare este așteptarea venirii lui Mesia: „Și chiar dacă va zăbovi / îl voi aștepta zi de zi, să vină”.

Șaragai este un apărător al specificului național evreiesc, concept care, azi, în condițiile unei continue lupte de apărare în fața fundamentalismului islamic, de apărare a existenței Statului Israel, este cu totul necesar.

BORIS MARIAN

Prea puțin se vorbește astăzi despre Școala filosofică de la Marburg și despre fondatorul ei, *Hermann Cohen* (1842-1918), despre Ernst Cassirer ș.a. Neokantianismul nu mai este nici el „la modă”. Hermann Cohen este autorul, printre altele, al unei lucrări de referință: „Religia rațiunii extrasă din izvoarele iudaismului” (1918). Printre studenții acestuia s-a numărat, o perioadă, poetul rus Boris Pasternak. Când a murit, în anul încheierii primului război mondial, Cohen nici nu bănuia divergența dintre viziunile sale mesianice (armonia iudeo-germanică pe un fundament antic, grecesc) și realitatea politică. Soția sa, Martha Cohen, avea să piară în 1942, în lagărul nazist de la Theresienstadt (Cehia).

Prestigiul lui Hermann Cohen, în timpul vieții, a fost enorm. Era considerat, de către filosofi, colegi și studenți, un profet. „Patosul moral al profeților trăia în el cu intensitate”, scria Julius Guttman. Printre admiratorii săi au fost Leo Strauss, Franz Rosenzweig ș.a. Alături de Max Weber, a susținut „neutralitatea științei” în fața oricăror altor considerente (politice, în primul rând, apoi teologice etc.). Este vorba de libertatea omului de știință de a-și stabili metodele și obiectul de studiu. În 1919, se înființează, la Berlin, Academia de Știință a Iudaismului, fapt inedit în evoluția acestuia. Este încercarea filosofilor de a reinterpretă trecutul și a scoate din scleroză vechile dogme, vechile interpretări. Rolul Academiei a fost continuat de Universitatea Ebraică din Ierusalim, începând cu 1925. Cohen căuta izvoarele iudaismului în țara strămoșilor, respingând panteismul adus de modernitate, început de Spinoza. Urmașii săi au fost Rosenzweig și Gershom Scholem.

*

Născut în 1842, la Coswig (lângă Anhalt), în familia unui *hazan* (slujitor religios), Hermann a primit numele ebraic Ezechiel. A urmat Seminarul Rabinic de la Breslau (dintre profesori, amintindu-i pe istoricul

O legendă din vremea pogromurilor lui Hmielnițki

În istoria evreilor, câteva nume se alătură celui al lui Haman, din *Cartea Esteri*: Nabucodonosor, Antioh, Nero, Titus, Torquemada, Hmielnițki și... evident, Hitler. Poate și Ahmadinejad (în intenție).

Cazacii lui Hmielnițki au făcut mult prăpăd în târgurile și satele locuite de evrei polonezi, români, ucraineni, galițieni. Kozak, în limba turcă, echivalează cu haiduc (fără a fi identici). Originea lor este slavă-tătară, din iobagi fugiți de pe moșii, amestecați cu rămășițele fostului puhoi mongol, din sec. XIII. Religia ortodoxă și obiceiurile i-au unit. Agricultori, crescători de vite, excelenți călăreți, cazacii i-au atacat deseori pe vecinii din vest, dar au fost o stavilă în calea otomanilor,

oprindu-i la țărmul sudic al Mării Negre. Un timp, s-au opus presiunii Moscovei, susținând tendința Ucrainei de a-și determina existența ca stat independent. Antisemitismul a fost adoptat de cazaci, ca și obiceiul de a bea vodcă. Bogdan Hmielnițki s-a ridicat prima oară împotriva polonezilor, învingându-i într-o bătălie hotărâtoare, în 1648, ca aliați avându-i pe tătari. Polonezii s-au retras, iar hoarde de cazaci și tătari au masacrat populația evreiască. Intervenția ungarilor a oprit atacul cazacilor, dar evreii au avut de suferit și din partea trupelor maghiare. Rabinul Hannover, cronicar al acelor tragedii, a fost ucis de un husar ungar.

O legendă (ori, poate, fapt real) merită să fie povestită aici. La Tulczyn, evreii și polonezii s-au înțeles să apere orașul împreună, să nu trădeze, iar evreii - în schimbul jurământului de credință - au primit arme. Gaonul Aron a semnat înțelegerea cu nobilul polonez, stăpânul orașului și al domeniului. Hatmanul Krivonos, un cirac al lui Hmielnițki, a atacat orașul, dar rezistența apărătorilor părea de neînving. Atunci a recurs la un viclășug. A promis că, de va fi lăsat să intre în oraș, va măcelări doar pe evrei și prada o va împărți cu polonezii. Nobilul a acceptat, cazacii au masacrat populația evreiască, inclusiv pe Gaonul Aron și pe fiul său, Mihael ben Aron. Liudmila, fiica nobilului polonez, îndrăgostită de fiul Gaonului, s-a sinucis aruncându-se din turnul Sf. Ianusz. Cazacii au continuat măcelul, ucigând polonezi și pe nobilul trădător. Legenda este plină de învățăminte și amintește de soarta evreilor în timpul răscoalei din ghetoul varșovian. (B.M.M.)

● Sâmbătă, 3 martie 2007 (13 Adar 5767), citim Pericopa **TEŢAVE** și capitolul „Zhor”. Din această cauză, sâmbăta aceasta se numește *Şabat Zhor*. Evrei din întreaga lume se adună în sinagogi și ascultă cuvintele: „Zhor ma asa leha Amalek” -

„Ține minte ce ți-a făcut Amalek”. Tora ne poruncește să nu uităm ce ne-a făcut Amalek și ne cere să-l ștergem de pe fața pământului. De ce tocmai pe Amalek? De ce nu sunt specificate și alte popoare care au făcut atâtea rău poporului evreu: egipteni, greci, babilonieni, romani? Dacă facem o comparație cu egiptenii, care ne-au chinat sute de ani, poporul lui Amalek aproape că nu ne-a făcut nimic. În Tora este relatată o luptă purtată de amaleciți cu evreii, în drumul lor de la ieșirea din Egipt, în care evreii au reușit să-i învingă. Aceeași comparație se face și cu babilonienii. Un episod din existența evreilor în Imperiul Babilonian este Purimul - pe care-l sărbătorim, anul acesta, la 4 martie. Haman e numit Rașa (cel rău), iar lui Ahașveroș nu i se atribuie nici un epitet. Cu gândul la proprietățile evreiești jefuite prin „soluția finală”, propusă de Haman, Ahașveroș îi semnează proiectul fără a sta o clipă pe gânduri. Cu ce era mai bun Ahașveroș față de Haman? Și mai mult: imediat s-au așezat amândoi să bea de bucurie. Totuși, în nici un *Purimspiel*, noi nu ne manifestăm resentimentele decât față de Haman. Care este cauza acestor diferențieri privitoare la Amalek și Haman? Existau dușmani - ca egiptenii, bunăoară - care voiau numai să câștige de pe urma trudei evreiești, dar nu să nimicească poporul. Haman, însă, voia atât de mult pieirea evreilor, încât era dispus să împartă cu împăratul averile rămase în urma potențialei exterminări. Haman s-a comportat ca Amalek. Amaleciții nu urmăreau folos material din lichidarea evreilor. Ei voiau să-i distrugă pur și simplu. Hitler a fost tot un dușman din spîta lui Amalek și Haman. Iar evreii care n-au înțeles asta și, crezând că el urmărește numai profit material, n-au fugit imediat din calea lui, aveau să-i cadă victime. Acest *Zhor*, pe care-l citim an de an, trebuie să ne mențină treji în fața pericolelor unor asemenea situații.

● Sâmbătă, 10 martie 2007 (20 Adar 5767), se citește Pericopa **KI TISA** și, de asemenea, capitolul *Para*. Numim această sâmbătă - *Şabat Para*. Deși subiectul central al pericopei este vițelul de aur, personalitatea profetului Moșe, conducătorul poporului evreu în cei 40 de ani de peregrinări prin deșert, merită o atenție

DIVREI TORA

REFLECȚII BIBLICE
de ing. BARUCH TERCATIN

- Pericopa **TEŢAVE** (3 martie 2007 - 13 Adar 5767)
- Pericopa **KI TISA** (10 martie 2007 - 20 Adar 5767)
- Pericopele **VAIAKEL-PEKUDEI** (17 martie 2007 - 27 Adar 5767)
- Pericopa **VAIKRA** (24 martie 2007 - 5 Nisan 5767)
- Pericopa **ŢAV** (31 martie 2007 - 12 Nisan 5767)

specială. La început, Moșe este străin de existența chinuită a sclavilor evrei. Moșe este crescut și educat ca prinț egiptean, în palatul faraonic, unde, probabil, participă la toate serbările fastuoase. De fapt, Moșe este departe de realitate, până când, în calitate de administrator al construcțiilor faraonice, vede cum un egiptean bate, fără nici o pricină, un sclav evreu. Intervine indignat și, lovindu-l la rându-i, îl omoară fără premeditare. Ca să scape de urmări, alege refugiul în pustiu. Aici, are revelația Divinității, prin intermediul mărcinului arzând fără a fi mistuit, care-i poruncește să fie purtătorul Lui de cuvânt în fața Faraonului pentru a elibera poporul evreu din sclavie. Moșe susține că n-are dar oratoric; mai mult - are un defect de vorbire. Dar, în dorința de a asculta Divinitatea, se întoarce la palat și-și pledează cauza, ajutat de fratele său, Aaron. Personalitatea lui Moșe ni se dezvăluie cu pregnanță în câteva momente: ● când cioplește în piatră Cele Zece Porunci dictate de Divinitate ● când coboară de pe munte cu cele două Table ale Legii și, văzând recăderea poporului în idolatrie, le sparge ● când își pune viața chezașie în fața Divinității pentru ca poporul să fie iertat de păcat. Prin comportament și prin profeție, Moșe se dovedește un adevărat mare conducător al poporului evreu. Și aprecierea din versetul: „Nu s-a mai ridicat încă un profet ca Moșe”, este sintetizatoare în acest sens.

● Sâmbătă 17 martie 2007 (27 Adar 5767), se citesc Pericopele **VAIAKEL** și **PEKUDEI**, dar și capitolul *Ahodes*. Tot în această zi

se binecuvântează luna Nisan (Luna libertății). În Pericopa *Vaiake* se menționează: „Lo tevaaru eș” - „Să nu aprindeți foc”. Este vorba de Şabat, despre care se specifică, așa cum este scris în verset: șase zile să muncim și, în a șaptea, să ne odihnim. Și, din nou, ni se atrage atenția: „Să nu aprindeți foc”. Referitor la această interdicție, înțelepții se întreabă: de ce este reamintită interdicția aprinderii focului, când există 39 de interdicții privind Şabatul? Răspunsurile diferă. Unii comentatori consideră c-ar fi cea mai ușoară interdicție. După opinia altora, este interzisă aprinderea focului, dar e permis să te folosești de el și multe altele. Noi am putea ajunge, însă, la concluzia că, în ziua de odihnă, în care familia se strânge în jurul mesei, când trebuie să ne bucurăm, atunci nu trebuie să aprindem foc „la figurat”, pentru ca sâmbăta să fie, într-adevăr, zi de odihnă, de cultură.

● Sâmbătă, 24 martie 2007 (5 Nisan 5767), citim Pericopa **VAIKRA**, prima pericapă din cartea a treia a *Pentateuhului - Leviticul*. Ne vom referi la prima literă din primul cuvânt al Pericopei Vaikra - litera „V” (vaf) - care este mult mai mică decât celelalte. Când i se adresează lui Moșe, Dumnezeu îi cheamă „Vaikra”. Moșe era un om de o modestie rară, așa cum este menționat în Tora. Și, ca să se dea expresie acestei modestii, s-a recurs la modul de adresare sus-amintit. Am putea spune că Moșe a înțeles semnificația expresiei „noblesse oblige” și ne cere nouă, tuturor, la rându-ne, s-o punem în practică.

● Sâmbătă, 31 martie 2007 (12 Nisan 5767), citim Pericopa **ŢAV**. Este sâmbăta înainte de *Hag Hapesah* și o numim *Şabat Hagadol*. Rași se întreabă: prin ce se deosebește această sâmbăta de celelalte, ca s-o numim sâmbăta mare? Conform opiniei unora dintre învățați, înaintea ieșirii din Egipt, în această sâmbăta, poporul a sacrificat, pentru Pesah, tocmai vita, care, pentru egipteni, era însăși Divinitatea și - minune - egiptenii nu au făptuit nici un fel de represalii împotriva lor. Rabinul Soloveitig susținea că există o legătură între Haftara pe care o citim și numele de *Hagadol* (mare). Pregătindu-ne de Sărbătoarea Libertății, trebuie să ne străduim ca, în această zi de Şabat, să fim „lumina libertății” tuturor popoarelor, așa cum scrie profetul Maleahi (cap. 3): „Va veni [Şabat Hagadol] și va întoarce inima părinților spre copii și inima copiilor spre părinți, ca nu cumva să lovesc țara cu blestem”.